

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. д.и.н. Димитър Гоцев за дисертационния труд на Милена Веселинова Лафчиева, редовен докторант в катедра „Политология” при УНСС, на тема: „Българската патриотична емиграция в Северна Америка: идеология и практическа дейност (1944-1950 г.)”, за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в научна област „Хуманитарни науки” професионално направление: 3.3. Политически науки, научна специалност „Политология“

Дисертационният труд на Милена Лафчиева е историко-политологическо изследване, посветено на важна научна и актуална обществено-политическа тема от най-новата история на българския национален проблем, по-точно македонския въпрос. Обект на изследването са идеите и дейността на родолюбивата българо-македонската емиграция в Северна Америка, чийто организации, най-вече МПО, през втората половина на 40-те години насочват усилията си към това да не се допусне ново разпокъсване на Македония след края на Втората световна война и да се предотврати денационализацията на македонските българи чрез налагането на македонизма във Вардарския и Пиринския дял на областта, както и обезбългаряването на Егейския.

Аспектите на темата, които докторантката разработва – предложенията на македоно-българската емиграция до Парижката мирна конференция (1947 г.), отношението ѝ към опитите за федерация между България и Югославия и откъсване на Пиринска Македония, насилствената македонизация, геноцидът на българите в Егейска Македония и пр., до сега не са били обект на самостоятелно изследване от историческата наука. Въпреки актуалността на темата, политологията също не се е занимавала с въпросите, разгледани в дисертацията.

Непроучеността на темата, ясната ѝ формулировка и добре очертаните и обосновани хронологически граници ми дават основание да посоча, че е спазено едно от основните изисквания на закона, това за дисертабилност на темата. Тази констатация се подкрепя и от поставените цели и задачи, сред които бих открил заявеното от докторантката намерение трудът да „създаде информационен ресурс, който да служи за защита на българските национални интереси“.

Добра предпоставка за разработването на труда е наличието на първокласен изворов материал, издирен от докторантката, не без помощта на нейния научен ръководител и дългогодишен изследовател на проблема проф. Тр. Митев. На първо място това са документи на МПО от архива на организацията във Форт Уейн-САЩ, чийто копия се съхраняват в архивната сбирка на МНИ. Използвани са също основни печатни издания от епохата – вестниците „Македонска трибуна“, „Народен глас“, „Зорница“, „Работническа просвета“ и др., както и над 200 заглавия на български и чужди издания, свързани с темата.

Докторският труд е с обем 289 стр. и е структуриран в увод, три глави, заключение, бележки и библиография. В увода докторантката се придържа към основните изисквания за подобен род изследвания и очертава параметрите на темата – обект и предмет на изследването, цели и задачи, изследователска методология и т.н.

Първа глава е извън хронологическите граници на труда. В нея освен историческа ретроспекция на формирането и изявите на македоно-българската емигрантска колония в Новия свят от началото на XX век до средата на 40-те години, докторантката дефинира основни понятия в емигрантистиката, в чието изследователско поле са демографските размествания на населението в индустриалната епоха. На анализ са подложени причините за тях, основно икономически и политически, потърсени са и примери, както от българската история, така и от

световната, с които да се изясни понятийния апарат. Тук като цяло авторката се придържа към познати теоретични постановки. Смятам, че текстът би спечелил, ако бяха използвани по-нови политоложки изследвания, напр. на проф. Анна Кръстева. От друга страна, прави впечатление и липсата на някои базови трудове като книгата на проф. Л. Милетич „Разорението на тракийските българи“. Пропуск е, че понятието бежанци никъде не се споменава, а вместо това се пише за „имигранти“ от Македония в България в началото на XX в. (с. 28).

На един от основните въпроси в дисертационния труд – идеологията на българската патриотична емиграция в Северна Америка е посветен пар.3 на гл. 1. Одобрявам структурната промяна, която е направила Лафчиева след вътрешното обсъждане, премествайки този параграф от гл. 2 в гл. 1. По-същественото обаче е, че докторантката значително е обогатила съдържанието на този параграф и е прецизирала оценките си за политическата платформа на МПО. Авторката е проследила както идейното и организационното състояние на емигрантската организация, така и всички вътрешни и външни фактори, които оказват въздействие върху замяната на тактическия лозунг на националноосвободителното движение за автономия на Македония с идеята за „свободна и независима Македония“ в периода между двете световни войни. Разглеждайки в един по-широк вътрешен и международен контекст платформата „свободна и независима Македония“, която МПО затвърждава след XXI и XXII-я си конгрес през 1942-1943 г. и обосновава подробно с книгата на Любен Димитров „Защо Македония трябва да бъде свободна и независима“ (1944 г.), докторантката достига до верни изводи за приноса на организацията да лансира идеята за създаване на по същество втора българска държава на Балканите, както тя се изразява. Имайки пред вид ударите, които ВМРО като лидер в националноосвободителното движение понася през 30-те и 40-те години, Лафчиева констатира, че макар идеята „свободна и

независима Македония“ да не е нова, „ЦК на МПО пръв и най-подробно обосновава теоретичната същност на тази политическа доктрина“ (с. 66). В дисертационния труд е направен точен научен анализ на този лозунг, който няма нищо общо нито с политическия сепаратизъм, нито с идеите на ЮКП и Сталин за решаването на македонския въпрос под формата на Югофедерация, начело с Тито. Положителното в текста на Лафчиева е също, че се прави и една реалистична оценка на възможностите на МПО да наложи реализацията на тази идея.

На усилията на МПО да запознае международните фактори и световното обществено мнение с историята на македонския въпрос и с исканията на македонските българи за справедливото му решаване на Парижката мирна конференция е посветена гл. II „Второто политическо настъпление на пробългарския фактор в Северна Америка“. Тук авторката разкрива и прави достояние на науката цялата документална база, свързана с активната кампания, която организацията провежда във връзка с подготовката и провеждането на Парижката мирна конференция. На анализ са подложени печатните издания на МПО – книги, изложения, петиции, меморандуми, резолюции и пр. Представено е подробно тяхното съдържание, успешно се прилага метода на контент анализа при направените сравнения и изводи. Детайлно са проследени и срещите с експерти, с дипломати от страните от антихитлеристката коалиция, с представители на президентската администрация в САЩ и с администрацията на новосъздадената ООН. Във всички документи и срещи МПО поставя своето основно искане – решаването на македонския въпрос да се осъществи чрез създаването на „свободна и независима Македония“, изразявайки надежда, че принципът за самоопределение на народите, застъпен в Атлантическата харта, ще бъде приложен и към Македония. Докторантката правилно посочва, че МПО изгражда своите политически планове, разчитайки на историческата справедливост, но

организацията си дава сметка за неблагоприятните обстоятелства, свързани с различния следвоенен статут на България и нейните съседи, както и с изостряне на отношенията между СССР и неговите западни съюзници от Антихитлеристката коалиция. С подписването на мирния договор на 10 февруари 1947 г. обаче, надеждите за решаването на македонския въпрос по формулата предложена от МПО се оказват, според заключението на М. Лафчиева, „нереализуема политическа алтернатива“.

Съществен принос на дисертацията е и пар. 2 на гл. 2, в който е представена много интересна и непозната информация за дейността на една бутикова организация – Американско-българската добросъседска лига. Докторантката характеризира членовете на ѝ като националисти традиционалисти, имайки пред вид, че целта на сдружението е решаването не само на македонския, но и на тракийския въпрос. Дейността на организацията, която се противопоставя главно на антибългарската пропаганда на гръцкото лоби в Америка, я прави част от западния емигрантски патриотичен фронт и оценявам положително факта, че М. Лафчиева не я е пренебрегнала. Във връзка с информацията в този параграф, въпросът ми към докторантката е има ли данни за това как МПО от своя страна реагира на гръцката пропаганда в Северна Америка и на антибългарската реч на Чърчил в британския парламент през декември 1944 г.

Последната трета глава на дисертационния труд е посветена на събитията на Балканите и новата фаза, в която навлиза решаването на македонския въпрос след края на войната, ангажиращи изцяло вниманието на МПО през втората половина на 40-те години. От гледна точка на изследователския процес това е най-трудната част на дисертацията, но именно тук докторантката се е справила най-добре. М. Лафчиева много детайлно и вярно е проследила отношението на МПО към процесите протичащите в трите части на Македония – създаването на уж

независимата „Македонска народна република“ и налагането на „македонска нация“ и „македонски език“ там, злополучните опити за българо-югославска федерация и за македонизация на Пиринска Македония, изстреблението и прогонването на българите от Егейска Македония. На базата на събрания и изложен емпиричен материал, докторантката достига и до верния извод, че МПО е единствената, която в разглеждания период защитава българския етнически характер на населението в Македония и българската националната кауза, както от реваншизма на Атина, така и от македонизма на Белград и Скопие и нихилизма на София, ако използвам сполучливото заглавие на книгата на проф. Георги Даскалов. За разлика от БРП (к) и ОФ, които до 1948 г. участват солидарно с ЮКП и МКП в унищожаването на българщината в Македония, примерите за това са всеизвестни – предаване костите на Г. Делчев и богатата библиотека и етнографска сбирка на МНИ на македонистите в Скопие, избиването на дейци на ВМРО, забраната на братствата, МПО много бързо се отърсва от илюзиите си по отношение на ФРМ. Декларациите, които организацията приема на своите конгреси по отношение на антибългарската политика на Скопие могат и днес да служат като аргументи на българските фактори за взаимоотношенията с днешната Република Северна Македония. Много точни изводи докторантката е направила и за последиците от тази политика. Така че, смятам, че това е най-приносната глава в дисертационния труд. Тук препоръката ми е да се използва терминът „македонизъм“, а не „неомакедонизъм“. Вторият термин – неомакедонизъм, е по-подходящ за политиката, която се провежда в Р Македония, днешна Северна Македония, след отделянето ѝ от Югославската федерация

ЗаклЮчението обобщава основните изводи, направени от докторантката. Според мен, анализът на книгата на Ив. Михайлов „Македония – Швейцария на Балканите“ не трябва да е в заклЮчението.

Авторката би могла да му потърси място в изложението, напр. в параграфа, в който анализира политическата платформа „свободна и независима Македония“. Книгата на Ив. Михайлов може да служи за съпоставка с тази на Л. Димитров, въпреки че е издадена при други външно-политически условия.

Смятам, че авторефератът отговаря на текста на дисертацията и приемам направената от авторката самооценка за научните ѝ приноси.

Имайки пред вид посочените приноси на дисертационния труд, ще гласувам с „ДА“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Политология“ на Милена Веселинова Лафчиева и си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват по същия начин.

10.01.2020 г.

Проф. д.и.н. Д. Гоцев